

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Paedagogica II (2012)

Katarzyna Kaniecka

Wspieranie rodziców we wczesnym wspomaganiu rozwoju umiejętności komunikacyjnych ich dziecka

Życie dziecka niemówiącego toczy się przede wszystkim na łonie rodziny, więc zrozumienie strategii AAC (*Alternative Augmentative Communication* – komunikacja alternatywna i wspomagająca) przez rodziców oraz jej zaakceptowanie i wprowadzenie w życie rodzinne jest w naszym przekonaniu kluczowe dla powodzenia procesu budowania komunikacji. Bez dobrej współpracy z rodzicem sukces jakim jest efektywny sposób porozumiewania się dziecka i jego rodziny nie jest możliwy. Rodzic, który nie rozumie, czy też nie jest przekonany do propozycji specjalisty powinien być pierwszym i najważniejszym partnerem w procesie rozwijania umiejętności komunikacyjnych dziecka, gdyż wraz z rodzicem zaangażuje się dziecko i reszta rodziny.

Gill Brearley w swoim wystąpieniu powiedziała:

Komunikacja to sprawa rodziny. Jeśli my, jako profesjonaliści chcemy przyczynić się do tego, by dziecko rozwijało się bezpieczne i szczęśliwe, musimy stać się częścią rodziny. Powinniśmy pracować wspólnie jako zespół. Zespół, którego członkami będą: dziecko, rodzice, rodzina i profesjonaliści. Jako zespół damy radę pomóc dziecku komunikować się takim sposobem, jaki okaże się najlepszy dla niego i jego bliskich w danej sytuacji (Brearley 2009, s. 2).

Co sądzą rodzice?

Rodzice dzieci niemówiących bardzo często twierdzą, że ich dziecko wszystko rozumie, a oni sami potrafią odczytać co ono chce. Wiedzą jednak również, że bez ich pomocy, nikt inny nie potrafi zrozumieć ich pociechy. Przychodzą do profesjonalisty ponieważ chcą to zmienić. Poszukując pomocy dla swojego dziecka, nierzadko korzystali już z porad specjalistów. Zdarza się, że słyszeli o metodach AAC, a nawet inni próbowali uczyć dziecko takiego sposobu porozumiewania się. Niestety, nie udało się. Rodzice twierdzą, że dziecko nie chce tych pomocy komunikacyjnych. „Trochę się nimi pobawiło, a teraz nie chce ich używać”. „Tymi sposobami” rozmawia z dzieckiem na ogół terapeuta czy nauczyciel, a oni sami nie wiedzą, jak to

robić. W otoczeniu dziecka cały czas dominuje stary system porozumiewania się, w którym rodzice pełnią rolę tłumacza. Są więc nieusatysfakcjonowani.

Oblicze profesjonalnej pomocy

Gill Brearley w cytowanym powyżej wystąpieniu na temat rodziców powiedziała:

Ich życie często jest zdominowane przez hordę ekspertów dyktujących im, jak postępować z dzieckiem. Oczekuje się od nich, że będą postępować według niekończącej się listy zaleceń i zasad, nierzadko stojących ze sobą w sprzeczności. [...]. Jeśli nie będą dbać o wypełnienie każdego zalecenia – są złymi rodzicami. Profesjonaliści to ci, którzy mają potrzebną wiedzę i umiejętności. Rodzice, jak się sugeruje, są ignorantami i postępują nieudolnie, a to przecież ich dziecko! Sytuacja może rozwinąć się tak, że komunikacja między rodzicami i profesjonalistami załamie się. Jeśli osoby zaangażowane w pomoc dziecku nie potrafią się porozumieć, wówczas dziecko nie będzie się rozwijało na miarę swojego potencjału.

Pomimo wielu starań i rzetelnego wypełniania przez rodziców zaleceń specjalistów bywa, że postępowanie terapeutyczne nie przynosi rezultatu i dziecko nadal nie rozwija swych umiejętności porozumiewania się. Rodzice rzadko korzystają z proponowanych strategii AAC i wprowadzonych przez profesjonalistów pomocy do porozumiewania się, ponieważ narzędzia, które dziecko posiada, dotyczą tylko sytuacji edukacyjnej i nie są odpowiednie do wykorzystania w domu. Nie mogą i nie potrafią z nich skorzystać, gdyż po prostu nie wiedzą jak to zrobić. Ponadto najczęściej nie czują potrzeby użycia narzędzi do porozumiewania się, bo przecież dziecko ich rozumie, a oni wiedzą co ich pociecha chce przekazać. Rodzice nie umieją tworzyć sytuacji komunikacyjnych w domu i nie wiedzą o czym można z dzieckiem rozmawiać w toku codziennych zajęć.

Tak więc otrzymana od specjalistów pomoc nie pomogła w rozwiązaniu problemu!

Jak pomóc rodzicom?

Aby udzielana rodzicom pomoc była efektywna, postanowiliśmy wzbogacić nasze działania wspierające rodziców w rozwijaniu umiejętności komunikacyjnych ich dziecka, realizując następujące zadania:

- 1) dostarczyć rodzicom wiedzę na temat AAC;
- 2) zapewnić pozytywne doświadczenia w sytuacjach komunikacyjnych z dzieckiem;
- 3) stworzyć okazję do rozwoju umiejętności korzystania z pomocy do porozumiewania się;
- 4) rozwinąć umiejętności rodzica w zakresie dostrzegania zachowań komunikacyjnych, ich interpretacji i wzmacniania;
- 5) zapewnić rodzicowi i terapeutce czas na omawianie pojawiających się wątpliwości i odmiennych poglądów;

- 6) stworzyć zespół składający się z rodzica i profesjonalisty, który:
- analizuje codzienne aktywności rodziny, ustalając potrzeby komunikacyjne,
  - opracowuje sposoby na porozumiewanie się w rodzinie,
  - wdraża w życie codzienne najlepsze sposoby porozumiewania się,
  - rozwija system zgodnie z potrzebami rodziny.

Rozmawiaj. Pokazuj. Analizuj. Wspieraj

Wiele czasu i uwagi poświęcamy rodzicom, bo to oni są przede wszystkim naszym klientem. Nigdy nie zostawiamy rodzica za drzwiami. Rozmawiamy o jego oczekiwaniach, potrzebach, celach, wątpliwościach i obawach. Zastanawiamy się czego w rodzinie brak, by porozumiewanie się było dobre. Tworzymy zespół, składający się z rodzica i profesjonalisty, wspólnie rozwiązujący ważny dla rodziny problem. Rozmawiamy o tym, czym jest AAC i kiedy może być pomocne. Zapraszamy rodzica do oglądania naszych zajęć z dzieckiem, by obserwował nasz sposób porozumiewania się. Pokazujemy rodzicom, jak ich syn czy córka mogą porozumiewać się, wykorzystując odpowiednio przygotowane pomoce oraz jak powinien zachować się rozmówca w sytuacjach komunikacyjnych. Organizujemy zajęcia tak, by rodzice mogli przyglądać się „jak to się robi”. Dzięki temu rodzic zaczyna wiedzieć więcej – tj. wiedzieć czego nie wie i czego nie potrafi. Jest to dopiero początek odkrywania drogi do porozumiewania się w rodzinie dziecka niemówiącego.

Ćwicz. Ćwicz. Analizuj. Wspieraj

Oglądanie pokazowych zajęć nie wystarcza, by w domu rodzic potrafił wykorzystać proponowane strategie porozumiewania się. Nadal więc korzysta ze starych własnych sposobów, gdyż jak twierdzi, nie rozumie sensu wprowadzonych zmian w proces porozumiewania się z dzieckiem, nie potrafi poprowadzić rozmowy tak, jak to robił specjalista. Taka sytuacja skutkuje tym, że pomoce AAC dziecko akceptuje tylko w określonych miejscach, a jego umiejętności komunikacyjne rozwijają się w wolnym tempie.

Żeby nauczyć rodzica zauważać zachowania komunikacyjne dziecka i wspierające zachowania rozmówcy podczas zajęć, razem oglądamy i analizujemy nagrania pracy terapeuty z dzieckiem. Przyglądamy się obydwu stronom relacji, tj. temu co robi dziecko oraz temu co robi terapeuta. Kilkakrotnie, oglądając nagranie, uczymy się zauważać zachowania komunikacyjne dziecka i wspierające zachowania partnera. Następnie poszukujemy dobrych sytuacji komunikacyjnych dla dziecka i rodzica, które aranżujemy w Ośrodku.

Rodzic w nowej dla siebie i dziecka sytuacji potrzebuje wsparcia i podpowiedzi. Ważne jest aby on sam czuł się bezpiecznie i pewnie, ponieważ to wpływa na komfort dziecka w sytuacji porozumiewania. Pomocne jest nagrywanie zajęć, a następnie wspólne oglądanie, by przyrzeć się temu co robiło dziecko oraz jak zachowywał się rodzic. Oglądając nagrania, analizujemy aktywności dziecka i rodzica w aspekcie komunikacyjnym.

Fot. 1. Rodzice potrzebują wsparcia i podpowiedzi w nowych sytuacjach komunikacyjnych z dzieckiem

Źródło: zbiory Samodzielnego Publicznego Ośrodka Terapii i Rehabilitacji dla Dzieci w Kwidzynie

Wspieraj i pomóż zaistnieć AAC w rodzinie

Zarówno dla rodzica, jak i dziecka proponowana strategia porozumiewania się jest nowa, oni pierwszy raz „stąpają po tym łądzie”. Zadaniem terapeuty jest teraz pomagać rodzicowi w ustalaniu potrzeb komunikacyjnych i sposobów ich realizacji w codziennym życiu. Obecna praca zespołu skupia się na wspólnym opracowaniu sytuacji domowych, które będą sprzyjać porozumiewaniu się. Na ogół te sytuacje komunikacyjne trzeba „przećwiczyć” w Ośrodku, aby je zweryfikować i aby rodzic czuł się pewnie, rozmawiając z dzieckiem w domu.

Fot. 2. Coraz bardziej kompetentny rodzic z naszą pomocą angażuje pozostałych członków rodziny

Źródło: zbiory Samodzielnego Publicznego Ośrodka Terapii i Rehabilitacji dla Dzieci w Kwidzynie

Wspólnie z rodzicem zastanawiamy się również co może się nie udać i co może przeszkadzać. Mamy na uwadze to, że reszta rodziny nie brała udziału w naszej wspólnej pracy i przez to rodzic jest sam z zadaniem przedstawienia nowych sposobów porozumiewania się w rodzinie i przekonania pozostałych członków rodziny do ich używania. Musi również zadbać o zbudowanie w rodzinie nowego „totalnego systemu” i troszczyć się o to, aby nie uległ naporowi rutyny dominującej do tej pory. Dzięki proponowanym przez nas działaniom rodzic zaczyna czuć się kompetentnym, to znaczy takim, który potrafi porozumiewać się efektywnie ze swoim dzieckiem. Czuje, że może wziąć odpowiedzialność za porozumiewanie się. Chętnie i twórczo angażuje się w proces rozwijania umiejętności komunikacyjnych w rodzinie.

Wspieraj i ciesz się sukcesem

Etap wprowadzania komunikacji wspomagającej w rodzinie jest najtrudniejszy i trwa najdłużej. Pamiętajmy, że przecież w domu często od kilku lat obowiązywał inny sposób porozumiewania się, który na ogół wykluczał aktywny udział dziecka niemówiącego. Wiemy, że rodzic natrafia na wiele trudności, dlatego potrzebuje wsparcia z naszej strony. Pozostawienie rodzica bez profesjonalnej pomocy sprzyja niepowodzeniu całego procesu rozwijania umiejętności komunikacyjnych dziecka. Jeśli jednak rodzic otrzyma wystarczającą pomoc ze strony profesjonalistów, to uda się stworzyć **najlepszy dla dziecka i jego bliskich sposób porozumiewania się**, który trwale zakorzeni się w życiu rodziny i będzie sprzyjał optymalnemu rozwojowi dziecka.

Literatura

Brearley G., *AAC – sprawa rodziny*, Biuletyn Stowarzyszenia „Mówić bez Słów” 2009, nr 1, s. 2.

Independent Public Therapy and Rehabilitation Centre for Children

Abstract

Supporting parents in developing their child's ability to communicate stems directly from the fact that communication skills are developed in the family. Leaving a parent behind the door of a speech therapist's office, so common in the practice of specialists from the field of augmentative communication, makes it impossible to create a communication system between a child and the parents. The main role of a therapist is to identify the existing system of communication between a child and the parents and to develop it in a way that is most beneficial for all of them. The process is facilitated by the creation of situations in which the parent can observe the therapist using new strategies in the dialogue with a child so that the parent can experience new communicative situations with the help of the therapist and practically learn to communicate with his or her own child using the new methods. It is necessary and extremely important to support the parents in inculcating the new communication strategies in the family's everyday life. The parents and the therapist form a team during the entire process of creating a system of communication with a child.